

Reactierapport participatie Geheugenpaviljoen

Concept 14 maart 2025

Inhoud

Inleiding.....	3
Doel en aanpak van de participatie.....	4
1 Samenvatting inloopbijeenkomsten en reactieformulieren.....	6
2 Samenvatting reacties Stem van Groningen.....	8
3 Samenvatting gesprek direct omwonenden.....	11
4 Samenvatting gesprek Platform GRAS.....	12
5 Samenvatting overige reacties.....	15
6 Beoordeling van de participatie.....	16
7 Antwoord op de reacties.....	18
Verantwoording.....	19
Bijlage 1: Volledige tekst van schriftelijke reacties inloopbijeenkomsten.....	21
Bijlage 2: Tekst enquête Stemvan.groningen.....	22
Bijlage 3 Volledige tekst reacties op stemvan.groningen.nl.....	24
Bijlage 4 Verslag gesprek met direct omwonenden 24 januari 2025.....	25

Inleiding

Naar aanleiding van een motie van de gemeenteraad (24 mei 2024) heeft de gemeente een nieuw en uitgebreid participatietraject georganiseerd rond het ontwerp voor het Geheugenpaviljoen in het nieuwe Zuiderplantsoen.

Dit reactierapport bevat de samenvatting van de reacties op het ontwerp voor dit kunstwerk. Het reactierapport is mede de basis voor het voorstel aan het college voor het besluit over het Geheugenpaviljoen en voor de raadsbrief daarover.

Van 9 januari tot en met 9 februari 2025 konden inwoners van de gemeente Groningen hun mening geven over het ontwerp voor het Geheugenpaviljoen.

Alle inwoners van de gemeente waren welkom op twee inloopbijeenkomsten in het Poortershoe in de wijk de Oosterpoort. Daar konden zij schriftelijk reageren op het ontwerp voor het Geheugenpaviljoen. De twee bijeenkomsten trokken in totaal 420 bezoekers. Zij hebben 147 schriftelijke reacties achtergelaten.

Daarnaast konden alle inwoners van de gemeente een maand lang online hun mening geven op www.stemvan.groningen.nl. Van die mogelijkheid is 1.105 keer gebruik gemaakt.

Bewoners van de ongeveer 100 adressen die vanuit hun woning of staand voor hun woning zicht hebben op het beoogde kunstwerk zijn uitgenodigd voor een gesprek over het Geheugenpaviljoen. Van die mogelijkheid hebben tien genodigden en vier andere buurtbewoners gebruik gemaakt.

In drie opeenvolgende hoofdstukken zijn deze reacties samengevat. Hoofdstuk 4 bevat een samenvatting opgenomen van een podcast van Platform GRAS. In die podcast komen enkele betrokken professionals aan het woord, onder wie de Stadsbouwmeester van Groningen. Ook zij waren uitgenodigd om hun mening te geven over het Geheugenpaviljoen.

Hoofdstuk 5 bevat een samenvatting van overige reacties. Daarbij gaat het onder meer om brieven aan de gemeente en in de media.

Hoofdstuk 6 bevat de antwoorden op de ontvangen reacties.

Het reactierapport telt vier bijlagen.

Bijlage 1 is de complete weergave van de schriftelijke reacties die inwoners hebben ingediend op de twee inloopbijeenkomsten.

Bijlage 2 is de complete uitdraai van online reacties via Stem van Groningen.

Bijlage 3 is het verslag van het gesprek met direct omwonenden.

Uit deze drie bijlagen is informatie over namen en (email)adressen van respondenten weggelaten, met het ook op de privacy van betrokkenen. Alle contactgegevens zijn in bezit van de gemeente en worden vernietigd.

Bijlage 4 is de samenvatting van de podcast die is gemaakt van het gesprek met enkele betrokken professionals.

Bijlage 5 bevat een overzicht van reacties in de media en van de brieven die de gemeente heeft ontvangen.

Doel en aanpak van de participatie

Inwoners in staat stellen hun mening te geven over het Geheugenpaviljoen en die mening betrekken bij de besluitvorming over het Geheugenpaviljoen of een ander kunstwerk. Dat was het doel van de participatie over het Geheugenpaviljoen, zoals toegelicht in het participatieplan Geheugenpaviljoen Zuiderplantsoen (19 november 2024).

Bij de aanpak van de participatie hebben we ons gebaseerd op het wetsvoorstel Wet versterking participatie op decentraal niveau, het voorstel voor de gemeentelijke Participatieverordening 2025 en het gemeentelijke Beleidskader participatie 2025. In de terminologie van de gemeentelijke Participatieverordening gaat het daarbij om “inwonersparticipatie.” Dat wil zeggen het “op initiatief van de gemeente betrekken van inwoners bij de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van beleid.” Bij de mate van participatie gaat het om het tweede niveau dat in het gemeentelijk beleidskader is onderscheiden: het vragen van de mening van inwoners, zodat de gemeente die kan meewegen bij de besluitvorming. Bij dit participatieniveau blijft de volledige beslissingsbevoegdheid bij de gemeente.

Aanpak participatie

Een essentieel onderdeel van het proces van participatie was het beschikbaar stellen van juiste en betrouwbare informatie over het ontwerp voor het Geheugenpaviljoen en de achtergronden ervan. Deze informatie was eerder niet of onvoldoende beschikbaar – een veelgehoorde klacht in gesprekken over het Geheugenpaviljoen. Met name het beeldmateriaal dat in omloop was gaf een onvolledige en eenzijdige indruk van het ontwerp van het kunstwerk

Daarom heeft de gemeente in samenwerking met de Stichting Kunstpunt Groningen en de ontwerpers van het Geheugenpaviljoen nieuw beeldmateriaal laten maken. Daarnaast heeft de gemeente schriftelijke informatie beschikbaar gesteld over de totstandkoming van de plannen voor het Zuiderplantsoen en de functie van kunst in dit nieuwe park aan de zuidkant van de stad.

Alle nieuwe beeldmateriaal en achtergrond informatie is samen met al eerder beschikbare informatie openbaar gemaakt via onder meer www.Stemvangroningen.nl, www.aanpakringzuid.nl, de website, en de online nieuwsbrief, de gemeentelijke informatiepagina in de Groninger Gezinsbode, en de website van de Stichting Kunstpunt Groningen. Het beeldmateriaal is ook beschikbaar gesteld aan de media en getoond op de inloopbijeenkomsten van 23 en 24 januari. Vanaf 23 januari waren ook bewegende beelden beschikbaar, gemaakt voor het gemeentelijke platform Virtual Cities.

Oud beeld (2024)

Nieuwe impressie (2025)

Door gebruik te maken van vastgestelde ontwerpen van het Geheugenpaviljoen en het Zuiderplantsoen (inclusief beplantingsplannen) was het mogelijk visuele impressies te maken die de werkelijkheid zo dicht mogelijk benaderen, gezien vanuit verschillende perspectieven. Voor visualisaties van het Geheugenpaviljoen is de gemeente vooral uitgegaan van de perspectieven van direct omwonenden, en van de gebruikers van de meest gebruikte loop- en fietsroutes.

Beelden van Virtual Cities vanaf de Meeuwerderbaan

Inwoners konden op drie manieren hun mening geven.

Alle inwoners van de gemeente konden schriftelijk hun mening geven op twee inloopbijeenkomsten, op 23 en 24 januari 2025.

Alle inwoners van de gemeente konden van 9 januari tot en met 9 februari 2025 online hun mening geven via www.stemvan.groningen.nl

Direct omwonenden (inwoners met zicht op het beoogde kunstwerk) zijn uitgenodigd voor een gesprek op 24 januari.

Daarnaast heeft Platform GRAS op verzoek van de gemeente enkele nauw betrokken professionals op het gebied van kunst en architectuur om hun mening gevraagd.

1 Samenvatting inloopbijeenkomsten en reactieformulieren

De twee inloopbijeenkomsten vonden plaats in het Poortershoes in de wijk de Oosterpoort, op donderdag 23 januari van 16.30 – 20.00 uur en vrijdag 24 januari van 10.00 tot 12.30 uur. Daar konden bezoekers schriftelijk reageren op het ontwerp voor het Geheugenpaviljoen. De twee bijeenkomsten trokken in totaal 420 bezoekers. Zij hebben 147 schriftelijke reacties achtergelaten. De gemeente organiseerde de bijeenkomsten samen met de projectorganisatie Aanpak Ring Zuid. Aanpak Ring Zuid toonde beeldmateriaal over het gehele Zuiderplantsoen, de gemeente over het Geheugenpaviljoen, als onderdeel van het Zuiderplantsoen. De gemeente had de bijeenkomst aangekondigd in onder meer de Groninger Gezinsbode, op de gemeentelijke website en in de gemeentelijke online nieuwsbrief. Aanpak Ring Zuid had met medewerking van de gemeente op ruim 5.000 adressen een uitnodigingsbrief bezorgd: alle adressen in de aan het Zuiderplantsoen grenzende wijken De Oosterpoort, Herewegbuurt, De Meeuwen en De Linie.

Afbeelding: Bijeenkomst Zuiderplantsoen en Geheugenpaviljoen

Op de bijeenkomsten was in woord en beeld informatie beschikbaar en waren medewerkers van Aanpak Ring Zuid, de gemeente, bureau wUrck, Studio L A en Kunstpunt aanwezig om vragen te beantwoorden. Bezoekers konden ter plekke een reactieformulier invullen en inleveren. Desgewenst konden zij hulp krijgen bij het schrijven. Van die mogelijkheid heeft niemand gebruik gemaakt.

Donderdag telde de gemeente 280 bezoekers en vrijdag 140 bezoekers. In totaal zijn er 147 formulieren ingevuld.

Het reactieformulier bood ruimte voor elke reactie en bevatte geen vragen. In de meeste gevallen hebben inwoners hun mening gegeven over het Geheugenpaviljoen. Die mening was in de meeste gevallen duidelijk positief of negatief. Enkele reacties gaan niet over het Geheugenpaviljoen, maar

bijvoorbeeld over het proces van de planontwikkeling voor het Zuiderplantsoen, de kunst in dit plantsoen en de manier waarop inwoners daar bij zijn betrokken. Er zijn enkele reacties die zich oordelen over het kunstwerk, maar wel suggesties doen voor verbetering. Deze reactie zijn bestempeld als neutraal. Vier reacties gingen niet in op het Geheugenpaviljoen. Die zijn gerangschikt als "overig."

Van de 147 ingeleverde formulieren beoordelen we er 72 als negatief over het ontwerp voor het Geheugenpaviljoen en 63 als positief. Acht reacties beoordelen we als neutraal.

De reacties waren handgeschreven. Voor dit reactierapport zijn ze overgezet in Word. Bijlage 1 bevat het overzicht van alle reacties.

Reactie	Aantal	Percentage
Negatief	72	49%
Positief	63	43%
Neutraal	8	5%
Overig	4	3%

Meest voorkomende opmerkingen bij negatieve reacties

1. Lelijk en niet passend

Veel mensen geven aan dat ze het ontwerp van het Geheugenpaviljoen niet mooi vinden.

Woorden die vaak terugkomen zijn:

"Betonnen gedrocht"

"Past niet in het groene plantsoen"

"Kille uitstraling, geen warme of uitnodigende plek"

"Past niet bij de Oosterpoort"

2. Te groot en te massaal

Een veelgehoord bezwaar is dat het paviljoen te groot is voor de plek, en te aanwezig in de omgeving. Het wordt door sommigen omschreven als een "betonkolos" die de sfeer van het plantsoen verstoort en het zicht bederft.

3. Herinnering aan de oude snelweg

Een geregeld terugkerend opmerking is dat bewoners geen herinnering aan de snelweg willen. Het kunstwerk roept volgens hen negatieve herinneringen op aan overlast, geluid en vervuiling die omwonden jarenlang hebben ondervonden van de ringweg.

4. Gebrek aan inspraak en informatie

Veel negatieve reacties noemen ook het proces van ontwerp en besluitvorming voor het Zuiderplantsoen en het Geheugenpaviljoen. Mensen voelen zich overvallen en vinden dat er onvoldoende informatie is gedeeld en dat hun mening te laat gevraagd wordt.

5. Past niet bij de functie van een ontmoetingsplek

Sommige respondenten vinden het paviljoen niet uitnodigend als plek om samen te komen, te spelen of te ontspannen. Het wordt gezien als een monument in plaats van een levendige plek voor de buurt.

6. Geld kan beter worden besteed

Een aantal respondenten is van mening dat het geld voor het kunstwerk veel beter had kunnen worden besteed.

7. Er wordt gevreesd voor een hangplek

Respondenten geven aan dat ze bang zijn voor overlast van met name jongeren.

Enkele negatieve reacties uitgelicht

“Ik begrijp het idee achter het Geheugenpaviljoen, maar ik denk niet dat dit ontwerp de juiste keuze is voor deze locatie. Het kunstwerk voelt massaal en overheersend in een gebied dat juist rust en groen moet uitstralen. In plaats van een ontmoetingsplek, zoals beloofd, lijkt het vooral een monument dat afstand schept in plaats van verbinding creëert.”

“Hoewel ik het idee van kunst in het Zuiderplantsoen ondersteun, ben ik tegen het huidige ontwerp van het Geheugenpaviljoen. Het grootste bezwaar voor mij is de omvang en massaliteit van het kunstwerk. Het voelt te dominant aan in een park dat juist een open en groene uitstraling zou moeten hebben. Daarnaast roept het kunstwerk herinneringen op aan de oude snelweg, een stuk infrastructuur dat jarenlang voor overlast zorgde in deze buurt. Veel omwonenden hebben destijds gestreden voor het verwijderen van de weg en zien liever een frisse, nieuwe invulling van het park dan een verwijzing naar het verleden.”

“Het Geheugenpaviljoen voelt als een gemiste kans. In plaats van een uitnodigende en toegankelijke ontmoetingsplek voor de buurt, krijgen we een groot, massief kunstwerk dat vooral herinnert aan een verleden dat veel bewoners liever achter zich laten. Kunst in de openbare ruimte moet verbinden, maar dit ontwerp stuit vooral op weerstand.”

Meest voorkomende opmerkingen bij positieve reacties

1. Bijzondere, mooie en onderscheidende uitstraling
Veel mensen reageren positief op het Geheugenpaviljoen. Het ontwerp wordt omschreven als “mooi”, “fraai” en “aantrekkelijk”, en past volgens sommigen goed in het park. Respondenten vinden het Geheugenpaviljoen een markant object dat zich onderscheidt van standaard parkmeubilair. Het geeft het Zuiderplantsoen volgens hen een eigen gezicht.
2. Historische gelaagdheid
Meerdere respondenten noemen het waardevol dat het kunstwerk de geschiedenis zichtbaar maakt. Ze waarderen het hergebruik van oude elementen van de ringweg en vinden dat een sterk concept.
3. Verrijking voor de kunst in de stad
Een aantal respondenten ziet het paviljoen als een positieve toevoeging aan de kunst in de openbare ruimte. Het brengt kunst en erfgoed samen op een manier die uniek is voor Groningen.
4. Groen en ecologisch
Een aantal respondenten noemt natuurlijke elementen als het groene dak en de integratie van planten een pluspunt. Zij waarderen het duurzaamheid karakter van het kunstwerk en de ecologische betekenis van het ontwerp.
5. Ruimte voor ontmoeting en verblijf
Enkele respondenten vinden het Geheugenpaviljoen een interessante plek om af te spreken of te verblijven. Ze zien het als een plek die uitnodigt om stil te staan bij de geschiedenis en tegelijkertijd functioneel te gebruiken is.
6. Afwisseling in het parklandschap
Een aantal mensen vindt het mooi dat het Geheugenpaviljoen zorgt voor variatie in het Zuiderplantsoen. Ze waarderen dat het niet alleen maar groen is, maar dat er ook een kunstwerk met betekenis staat.

Enkele reacties, waarbij men positief is over het geheugenpaviljoen:

“Ik vind het goed dat er gekozen is voor een object wat helemaal deel uit gaat maken van het park en wat ook echt “gebruikt” kan worden, al is het alleen al door eronderdoor te lopen of eronder te

schuilen. Dit in tegenstelling tot een ding of sculptuur waar je alleen maar naar kunt kijken. Die mogen er van mij ook komen, maar liever niet in plaats van.” “ Door het zo aan te vliegen (...) wordt het hele park min of meer een kunstwerk, in plaats van een park met beelden en dat spreekt mij veel meer aan. Hierin passen ook de aankleding en vormgeving van de tunnelbakken zelf, en verderop de restanten van de oude energiecentrale en de kolenopslag rondom de Euroborg. (...) Verder heeft het kunstwerk het in zich om in de tijd te evolueren. Niet alleen door de begroeiing maar ook omdat ik me kan voorstellen dat het in de toekomst nog weer uit gaat nodigen tot veranderingen of verdere uitbreidingen en toepassingen.”

“Mooi symbolisch dat de ring uiteindelijk wordt 'overwoekerd' door groen/natuur/planten.”

“Dit is een schitterend plan en uniek. Als jongen heb ik vol verbazing staan te kijken toen in de zestiger jaren de liggers hier heen werden getransporteerd en opgehesen en op de juiste plek neergelegd. (...) De gehele ringweg heb ik zien groeien en veranderen en nu tot een nieuwe ringweg zuid. Dat moet je niet aan jezelf denken maar aan de toekomst. (...) Op heel veel plekken wordt gebouwd, veranderd maar nog meer afgebroken, dit is de gelegenheid om een uniek stuk geschiedenis te bewaren voor de toekomst en iedereen te laten tonen hoe het tot stand kwam, wat er veranderde, neem het lef en zet door.”

Een zorg die ook door enkele voorstanders werd geuit was de vrees dat het Geheugenpaviljoen een hangplek kan worden, die overlast geeft. Enkele inwoners pleitten voor groen als kleur van het Geheugenpaviljoen.

Ook een ander mogelijk kunstwerk werd 19 keer genoemd als alternatief kunstwerk of in combinatie met het Geheugenpaviljoen: de “Spijker”, een idee van de in de Oosterpoort woonachtige kunstenaar Frank Sciarone. De meningen over de Spijker zijn verdeeld. De meeste respondenten zijn positief over de Spijker, anderen geven aan dat ze dit kunstwerk juist niet willen.

Op 18 formulieren gaven bezoekers aan ontevreden te zijn over de inspraakmogelijkheden in het verleden en over de informatie die beschikbaar was.

Het vermelden waard is nog dat bezoekers van de inloopbijeenkomst voor de ingang (op 23 januari) en in de ontvangstruimte (24 januari) een folder kregen aangereikt door tegenstanders van het Geheugenpaviljoen. Zij spraken bezoekers aan en deelden folders uit waarop alternatieven werden voorgesteld. Ook stond er een oude afbeelding van het Geheugenpaviljoen op de folder, die geen realistisch beeld geeft.

In de reacties is een enkele keer een reactie op deze folder terug te vinden, waarbij is aangegeven dat de beelden uit proportie zijn weergegeven. Enkele bezoekers gaven aan dat ze de ontvangst door tegenstanders buiten onprettig vonden.

Bezoekers van de inloopbijeenkomst werden ontvangen door tegenstanders van het Geheugenpaviljoen, die folders uitdeelden.

2 Samenvatting reacties Stem van Groningen

De Stem van Groningen bevatte vanaf donderdag 9 januari in tekst en beeld informatie over het Geheugenpaviljoen. Bezoekers van de site werden uitgenodigd hun mening te geven over het kunstwerk. Daarvoor moesten zij inloggen en een mailadres invullen. Van die mogelijkheid hebben 1.106 bezoekers gebruik gemaakt.

De pagina “Jouw mening telt mee” bevatte een overzicht van de uitgangspunten voor het Zuiderplantsoen en voor het beoogde Geheugenpaviljoen.

- Een fiets- en voetgangerstunnel tussen de Oosterpoort en de Herewegbuurt
- In het Oude Winschoterdiep blijft water
- Er komt veel groen
- Er komt kunst
- Verwijzingen naar de geschiedenis
- Een plek voor ontmoeting en verblijf
- Zo mogelijk ook een podium
- Verbinding met het water van het Oude Winschoterdiep
- Ruimte voor sport en bewegen
- Poorten aan de randen van het Zuiderplantsoen
- Een uitkijkpunt op de zuidelijke ringweg

Hierna konden bezoekers vijf vragen beantwoorden, en aangeven of zij verder willen meedenken.

- 1 Wat vind je van de uitgangspunten hierboven?
- 2 Wat vind je van het ontwerp voor het Geheugenpaviljoen?
- 3 Past het Geheugenpaviljoen bij deze uitgangspunten?
- 4 Heb je andere opmerkingen of suggesties voor kunst in het Zuiderplantsoen?
- 5 Heb je andere wensen of opmerkingen?

Het overgrote deel van de respondenten kan zich vinden in de uitgangspunten die zijn genoemd. Opmerkingen die hierbij zijn genoemd variëren van prima tot uitstekend. Wel wordt enkele malen opgemerkt dat een verwijzing naar de geschiedenis niet nodig is.

De reacties op het ontwerp van het Geheugenpaviljoen zijn verdeeld, met een duidelijke scheiding tussen voor- en tegenstanders.

Redenen waarom respondenten negatief zijn over het Geheugenpaviljoen:

- Veel respondenten vinden het ontwerp **te groot en niet passend** bij de omgeving.
- Andere veelgebruikte termen zijn **lelijk of kil**
- Veel respondenten geven aan niet te willen herinnerd aan de oude ringweg.
- De **hoge kosten** zijn een ander bezwaar dat veel klinkt. Sommigen inzenders geven aan dat dit geld beter kan worden aan vergroening of andere functies.
- Een aantal bewoners vindt dat het paviljoen **niet bij de historische en natuurlijke sfeer** van het park past.
- Een ander bezwaar dat geregeld is genoemd is de communicatie rondom het ontwerp. Daarbij vallen termen als **slecht en niet transparant**.

- Sommige respondenten vinden het **onnodig en geen toevoeging** aan het park, en geven de voorkeur aan een open groene ruimte of alternatieve kunstwerken zoals "De Spijker".

Redenen waarom respondenten positief zijn over het Geheugenpaviljoen:

- Meest genoemd: respondenten vinden het Geheugenpaviljoen **een mooi, inspirerend en bijzonder kunstwerk** dat bijdraagt aan de identiteit van het Zuiderplantsoen.
- Het ontwerp wordt gewaardeerd om zijn **gelaagdheid en historische verwijzing** naar de oude snelweg.
- Sommigen vinden dat het kunstwerk **een goede ontmoetingsplek** biedt en een bijdrage levert aan het sociale aspect van het park.
- Het ontwerp wordt geprezen om zijn **unieke architectuur en kunstzinnige uitstraling**.
- Een aantal respondenten vindt dat het goed aansluit bij de andere kunstwerken in het Zuiderplantsoen en dat het een **verrijking voor de stad** is.

Negatief	727	66%
Positief	284	26%
Neutraal	85	8%
	1096	

We beoordelen 727 antwoorden als negatief, 284 als positief en 85 als neutraal. Daarmee wijkt de online beoordeling van het kunstwerk sterk af van de beoordeling van schriftelijke reacties op de twee inloopbijeenkomsten.

Bij vraag 3 valt op dat vrijwel alle respondenten die positief zijn over het kunstwerk ook vinden dat het Geheugenpaviljoen bij de uitgangspunten past. De mensen die negatief zijn over het Geheugenpaviljoen vinden dat het kunstwerk niet goed past bij de uitgangspunten.

De vraag of men andere opmerkingen of suggesties heeft voor kunst in het Zuiderplantsoen is vooral beantwoord door respondenten die negatief oordelen over het Geheugenpaviljoen. De volgende thema's zijn vaak genoemd.

- **Groen en natuur:** Veel respondenten geven aan dat ze liever meer groen zien in plaats van kunst. Ze noemen bomen, struiken en natuurlijke elementen als betere toevoegingen aan het park.
- **Geen kunst:** Veel respondenten zijn tegen kunst in het Zuiderplantsoen. Sommigen vinden kunst niet nodig, terwijl anderen specifiek aangeven dat ze het Geheugenpaviljoen niet passend vinden.
- **Alternatieve kunstwerken:** Enkele respondenten pleiten voor alternatieven, zoals een bescheidener kunstwerk, een beeldentuin, of voor "De Spijker".
- **Eenvoud en toegankelijkheid:** Sommige respondenten benadrukken dat eventuele kunst toegankelijk moet zijn en moet passen bij de omgeving, zonder te groot of dominant aanwezig te zijn.

Verder meedenken

292 deelnemers aan de enquête hebben aangegeven verder te willen meedenken.

Opmerkingen

De deelname aan de enquête verliep in golven. Eén week na openstelling hadden xx bezoekers de enquête ingevuld. Na drie weken waren dat er xx. De laatste week kwam nog xx reacties binnen. Die waren bijna allemaal negatief. Dat houdt mogelijk verband met een oproep onder de ondertekenaars van de petitie Geheugenpaviljoen. In een bijlage die naar de gemeenteraad is gestuurd wordt door bewoners voorgesteld om een oproep te doen aan de ondertekenaars van de petitie Geheugenpaviljoen niet doen, van februari 2024:

“En verder kan ik mij voorstellen dat we met een gloedvol betoog de 1700 nee-stemmers nog één keer kunnen oproepen om serieus de stemvangroningen.nl in te vullen en ook anderen daartoe aan te sporen.”

3 Samenvatting gesprek direct omwonenden

Bij zo'n 100 adressen met zicht op het Geheugenpaviljoen zijn uitnodigingsbrieven bezorgd voor het gesprek over het Geheugenpaviljoen op vrijdagmiddag 24 januari. Het betrof woningen en woonschepen met vanuit de woning of het erf van de woning zicht op het hoofdgedeelte van het beoogde kunstwerk, in het verlengde van het Winschoterdiep. Bewoners van alle adressen aan de Meeuwerderbaan en de HL Wichersstraat zijn uitgenodigd, en de bewoners van het Winschoterdiep tussen de Meeuwerderbaan en de Verlengde Frederikstraat. Ook bewoners van adressen aan het Verlengde Winschoterdiep zijn uitgenodigd.

Bewoners van 10 van deze 100 adressen waren aanwezig bij het gesprek. Daarnaast waren vier andere buurtbewoners aanwezig. Zij woonden iets verder van het park en het geplande kunstwerk, maar wilden toch graag bij het gesprek aanwezig zijn.

Drie medewerkers van de gemeente, twee van Kunstpunt, een ontwerper van Studio L A en de ontwerper van het Zuiderplantsoen waren bij het gesprek aanwezig om vragen te beantwoorden en zaken toe te lichten. Het gesprek stond leiding van een onafhankelijke externe gespreksleider. Van het gesprek is een verslag gemaakt, mede op basis van een geluidsopname. In het verslag zijn op verzoek van de aanwezige inwoners alleen voornamen opgenomen. Het verslag is bij deze rapportage gevoegd als bijlage.

De eerste opmerking in het verslag betrof het aantal genodigden. Een inwoners van een zijstraat van de Meeuwerderbaan vond dat zij ook had moeten worden uitgenodigd, omdat zij als zij voor haar huis staat uitkijkt op een deel van het Geheugenpaviljoen: een deel van een kolom van de oude weg.

Enkele bewoners gingen verder in op de participatie rond het kunstwerk en het ontwerp van het Zuiderplantsoen in het algemeen. Die vonden zij onvoldoende. Eén van het stelde voor het karkas van het Geheugenpaviljoen nog een jaar te laten staan en die tijd te benutten om met Studio L A in gesprek te gaan over aanpassing van hun ontwerp. Hij sprak zijn waardering uit voor het werk van de kunstenaars én van de inwoners die hiertegen protesteren. In overleg zou het ontwerp naar zijn mening veel beter kunnen worden.

De stedenbouwkundige van de gemeente en de ontwerper van het Zuiderplantsoen lichtten toe dat de opdrachtgever voor het ontwerp van het gehele project Aanpak Ring Zuid een programma van eisen ("vraagspecificatie") heeft opgesteld. Daar moest de aannemer zich aan houden, want het programma van eisen is contractueel vastgesteld. Door discussie tussen opdrachtgever en aannemer trad vertraging op bij de uitwerking van dit programma van eisen en waren er weinig mogelijkheden er over in gesprek te gaan met inwoners.

Een omwonende vroeg om het programma van eisen voor het ontwerp van het Zuiderplantsoen te delen met inwoners. De gemeente zegde toe te onderzoeken of deze documenten openbaar zijn. Als dat zo is deelt de gemeente zich met de deelnemers aan het gesprek.

Weer een andere inwoner vroeg om de lijst van ideeën die het Buurtoverleg zou hebben opgehaald op de Jaarmarkt Oosterpoort van 2016. De gemeente zegde toe te onderzoeken of ze die lijst kan vinden. Ze verwijst voor een samenvatting van de lijst naar de website www.aanpakringzuid.nl. De lijst is verwerkt in verslagen van het platform Zuiderplantsoen in 2016/2017.

Een aanwezige had moeite met de rode kleur van het kunstwerk en kreeg bijval van een andere inwoner.

Op een vraag van de gespreksleider gaf geen van de aanwezige inwoners aan het ontwerp voor het Geheugenpaviljoen mooi te vinden. Enkel van hen gaven aan niet te willen worden herinnerd aan de bovengrondse ringweg.

Inwoner 5.1.2e was niet aanwezig op de bijeenkomst. Een van de andere inwoners las namens haar een verklaring voor. De verklaring van 5.1.2e is in zijn geheel opgenomen in het verslag.

4 Samenvatting gesprek Platform GRAS

Op verzoek van de gemeente organiseerde Platform GRAS op 22 januari 2025 een gesprek tussen vier professionals op het gebied van architectuur, stedenbouw en kunst. De deelnemers waren 5.1.2e Stichting Kunstpunt Groningen, opdrachtgever voor het Geheugenpaviljoen), 5.1.2e Mačkić (beeldend kunstenaar en architect Studio L A, ontwerper van het Geheugenpaviljoen), 5.1.2e (directeur Kunstenlab Deventer en IJsselbiënnale) en 5.1.2e (stadsbouwmeester gemeente Groningen). Het gesprek was toegankelijk voor publiek, maar bezoekers konden er niet aan deelnemen. Van het gesprek is een podcast gemaakt. Die is te beluisteren op de [website van platform GRAS](#). Hieronder een korte samenvatting. Een uitgebreide samenvatting is als bijlage 4 van dit rapport toegevoegd.

5.1.2e legde uit dat het toenmalige CBK in 2017 kunstcommissie heeft samengesteld, met aan actieve rol van de toenmalige voorzitter van het Buurtoverleg Oosterpoort en wees andere buurtbewoners. De kunstcommissie heeft de kunstopdracht geformuleerd en begin 2018 Studio L A geselecteerd uit een lijst van mogelijke kandidaten voor de opdracht.

5.1.2e gaf aan nog nooit te hebben meegemaakt dat een kunstopdracht zo lang (nu bijna 8 jaar) duurt. Ze heeft hier voor zichzelf een les uit getrokken: Kunstpunt had vaker en eerder moeten vertellen wat de kunstopdracht inhield, en welke invloed inwoners daarbij hebben. Met de kennis van nu kan ze zich ook voorstellen in een vergelijkbare situatie voor zo'n groot gebied als het Zuiderplantsoen in de toekomst voor deelgebieden/deelonderwerpen aparte kunstcommissies samen te stellen. Nu was er één kunstcommissie voor het gehele Zuiderplantsoen.

5.1.2e Mačkić: merkte desgevraagd op dat het Geheugenpaviljoen wel verwijst naar het verleden, maar geen monument is. De werkwijze van Studio L A is te onderzoeken wat de geschiedenis is van een plek en die geschiedenis te gebruiken bij het ontwerp voor een kunstwerk. Studio L A probeert altijd om inwoners of gebruikers te betrekken bij haar werk. Dat was hier ook de bedoeling, maar dat is door de vertraging die optrad en door corona maar beperkt gebeurd. Ze merkt op: "Als niemand het eens is met ons plan, dan moet het er niet komen. Maar we vinden wel dat mensen de juiste informatie moeten hebben en op basis daarvan hun mening kunnen geven. Dat is in dit geval een beetje misgegaan. Niet iedereen had de juiste informatie. Nu wel: de juiste beelden, en een uitleg hoe het proces is gegaan."

5.1.2e: De suggestie wordt nu gewekt dat er alleen tegenstanders zijn van het Geheugenpaviljoen. Maar wij horen ook andere geluiden, al zijn de tegenstanders veel actiever op sociale media. En er is een heel grote groep die er neutraal in zit. Hoe ga je daarmee om?

5.1.2e zegt met 25 jaar ervaring met kunst in de openbare ruimte nog nooit te hebben meegemaakt wat in Groningen gebeurt rond dit kunstwerk. Het valt haar op dat veel mensen hun mening geven, zonder met elkaar in gesprek te gaan.

Ze merkt op zelf onderscheid te maken tussen onze opdrachten in de openbare ruimte en in wat zij noemt “collectieve ruimte”. Waarbij het bij collectieve ruimte gaat om ruimte die wel openbaar is, maar zo dicht bij woningen dat het voor omwonenden voelt als eigen ruimte. In zo’n geval moet je anders omgaan met inwoners, stelt zij. En dat is niet gebeurd, door de geschetste omstandigheden. Door de vertraging die optrad kon voor de kunstopdracht niet het normale proces worden doorlopen.

5.1.2e vindt dat het GP dicht op woningen staat. Kan zich voorstellen dat bewoners daar een mening over hebben. Aan de andere kant stelt zij: je kunt nooit iedereen tevreden stellen. Vindt het bijzonder dat de politiek heeft besloten een heel participatieproces opnieuw te doen. Dat gaat ver, omdat nu alle mogelijke uitkomsten denkbaar zijn. Ook dat er geen kunst komt, of andere kunst, bijvoorbeeld van een Groningse kunstenaar. Daarmee wordt het maken van kunst een democratisch proces. In de kunst moet je weg blijven van democratische processen. Dan komt er niets goeds uit. Je kunt een kunstwerk pas waarderen als het er is. Dat betekent niet dat je niet moet luisteren naar wat mensen vinden. Maar je moet oppassen dat er niet een gevoel ontstaat van “de meeste stemmen gelden.”

5.1.2e hoopt dat het Geheugenpaviljoen er komt. Desgevraagd gaat hij in op de rol van de stadsbouwmeester. Die heeft zorg voor hij noemt de “hygiëne van het moment”. Voorbeeld: toen de waterleiding kwam zorgde de SB ervoor dat er goede watertorens werden gebouwd. En toen het onderwijs groeide dat er goede schoolgebouwen kwamen. Noemt de voorbeeld Müllock Houwer en Siebe Jan Bouma. 5.1.2e deelt het stadsbouwmeesterschap samen met Michel Vandriesschen, (landschapsarchitect). Kenmerkend voor dit moment is dat de stadsbouwmeesters zich sterk maken voor inrichting van de openbare ruimte met veel meer ruimte voor groen. Dit in het kader van de eigentijdse problematiek van klimaatverandering.

5.1.2e: Nederland heeft een lange geschiedenis van participatie, al sinds de jaren 60 en 70. Je doet het goed als je duidelijk aangeeft waar het om gaat in de participatie. Het gaat niet om weerstand wegnemen of een democratisch vinkje halen, of polsen wat mensen vinden van je ideeën. Waar het om gaat is dat je kennis van mensen over hun omgeving meeneemt in een goed plan.

De politiek heeft daar nu wettelijke verplichtingen voor vastgelegd. Maar dat is te ver doorgeschoten, vindt 5.1.2e. En ook de manier waarop mensen reageren is doorgeschoten in termen van fatsoen.

Het kan zijn dat mensen last hebben van uitzicht op het beton van dit kunstwerk. De vraag is hoe zwaar dat moet meewegen in het besluit zo’n kunstwerk wel of niet te laten doorgaan. 5.1.2e

5.1.2e: Het bestuur neemt de beslissing. Het gaat daarna om de vraag hoeveel ruimte er nog is voor verandering of beïnvloeding.

Zonder een schuldige te willen aanwijzen: het GP is onderdeel van een heel groot project. De aandacht ging uit de Ring Zuid. Daarbij is veel gebeurd. En daarbij ging de aandacht niet uit naar dit kunstwerk. Dat had wel moeten, maar Kunstpunt heeft z’n rol niet kunnen vervullen. Kunstpunt had mandaat moeten hebben, maar dat heeft het niet kunnen invullen.

Participatie is niet de heilige graal in het democratische proces, meent 5.1.2e. We hebben een bestuur, met een college en een Raad en dat bestuur neemt beslissingen. Dat is hier ook zo gegaan. Dat er kunst in het project is opgenomen noemt hij “een dikke plus.” Maar dat het bezwaar uiteindelijk terugkomt bij het college vindt hij zorgwekkend.

Ban 5.1.2e vindt de waarde van online raadpleging heel beperkt. “Live” ontmoetingen werken beter, stelt hij.

5 Samenvatting overige reacties

Hier onder meer de brief van Buurtoverleg Oosterpoort, ingezonden brief Bert Nijmeijer en de wethouder apart schreef. Plus indicatie van aantallen reacties op sociale media en op de websites van RTV Noord, OOG, Aanpak Ring Zuid, Kunstpunt en wellicht nog andere.

6 Beoordeling van de participatie

De respons van inwoners roept vragen op over de waarde ervan, en over de weging ervan.

Zo'n vraag is deze.

Tien of veertien respondenten op een aantal van 100 adressen, is dat veel of weinig? Waarbij moet worden bedacht dat in veel gevallen meer dan één bewoner op het adres woont.

En wat zegt deze respons over de mening van de direct omwonenden die niet aanwezig waren? Geen enkele inwoner van de Meeuwerderbaan was van de partij bij het gesprek, terwijl juist veel inwoners van die straat zicht hebben op het beoogde kunstwerk. Bewoners van woonboten in het Winschoterdiep waren het meest vertegenwoordigd op het gesprek met omwonenden op 24 januari.

Een vraag is ook of de mening van direct omwonenden anders moet worden gewogen dan die van inwoners van omringende straten en buurten. Of van mensen die geregeld door het gebied lopen of fietsen, op weg naar school of werk, of als recreant.

Nog een vraag over aantallen reacties:

Is 420 bezoekers en 147 schriftelijke reacties op de twee inloopbijeenkomsten veel, als in ogenschouw wordt genomen dat op ruim 5.000 adressen een uitnodigingsbrief is bezorgd en de gemeente Groningen ruim 240.000 inwoners heeft? Daarvan brachten er bij de raadsverkiezingen van maart 2022 ruim 100.000 hun stem uit.

Dezelfde vraag geldt voor het aantal van 1.105 respondenten op de online enquête op www.stemvangroningen.nl.

In beide gevallen is geen controle gedaan naar de juistheid van verstrekte adresgegevens. De gemeente heeft daartoe niet de bevoegdheid, in tegenstelling tot bij verkiezingen of bij een referendum. Wij menen dan ook dat de raadpleging van inwoners over het Geheugenpaviljoen niet mag worden vergeleken met een verkiezing of een referendum. De raadpleging heeft meer het karakter van een peiling van meningen en argumenten.

Met een respons van 1.105 scoort de enquête over het Geheugenpaviljoen lager dan de online petitie Geheugenpaviljoen niet doen, in februari 2024. Deze petitie was bij de overhandiging ervan 1.645 keer getekend. Een grote meerderheid van de respondenten had anoniem getekend. Daardoor kon niet worden vastgesteld hoeveel deelnemers in de gemeente Groningen woonden. Bij de enquête van www.stemvangroningen.nl was anoniem invullen niet mogelijk: respondenten moesten om te kunnen meedoen een mailadres invullen. Maar controle op de juistheid van de ingevulde contactgegevens ontbrak.

Tot besluit

In de loop van het participatietraject hebben enkele inwoners kanttekeningen geplaatst bij de aanpak van de participatie. We lichten er twee uit, die zijn te beschouwen als uitersten.

Enkele omwonenden vonden het onjuist dat het Geheugenpaviljoen als uitgangspunt is genomen van de participatie. Zij vonden dat er ook alternatieven hadden moeten worden voorgelegd. Sommige inwoners vonden de getoonde beelden een geflatteerde voorstelling geven van het ontwerp en betitelden die als "propaganda." Er klonk ook kritiek op de vraagstelling, die "sturend" zou zijn.

Enkele professionals stelden dat kunstontwerpen geen onderdeel behoren te zijn van een participatietraject. De participatie zou eerder moeten plaatsvinden, als onderdeel van het proces van ontwerp van de openbare ruimte – in dit geval de inrichting van het Zuiderplantsoen.

Al deze bezwaren hebben we aangehoord, maar niet overgenomen. Er lag immers een raadsuitspraak met de oproep dit participatietraject te organiseren, met het Geheugenpaviljoen als uitgangspunt.

7 Antwoord op de reacties

Opmerking vooraf: een bestuurlijke keuze is antwoord op de vraag of het GP er komt, al dan niet in aangepaste vorm.

Bij een negatief antwoord volgt een nieuw traject voor participatie.

Bij doorgaan bezien in hoeverre gemeente, Kunstpunt en Studio LA bereid en in staat zijn tegemoet te komen aan bezwaren.

Samenvatten wat de veelgenoemde onderwerpen zijn.

Antwoord bij kwalificaties als lelijk en mooi: kennis van nemen.

Antwoord bij hangplek: met omwonend en Buurtoverleg bespreken welke maatregelen mogelijk zijn.

Bij kleurgebruik: bespreken met Studio LA en KP

Bij te groot: bespreken met LA en KP

Bij te dicht op woningen: bespreken met LA en KP. Overigens niet genoemd door inwoners van de Meeuwerderbaan, die het dichtst op het kunstwerk staan.

Kritiek op proces van totstandkoming van de ontwerpen van Zuiderplantsoen en Geheugenpaviljoen: beamen en vaststellen dat niemand hier gelukkig mee is.

Verantwoording

Werkwijze bij participatie

Transparantie

Bescherming persoonsgegevens

Colofon

Bijlage 1: Volledige tekst van schriftelijke reacties inloopbijeenkomsten

Bijlage 2: Tekst enquête Stemvan.groningen

Het Geheugenpaviljoen is het ontwerp voor een kunstwerk dat een ontmoetingsplek biedt voor omwonenden, gelegen aan het water van het Oude Winschoterdiep. Het verwijst naar de geschiedenis van het toekomstige Zuiderplantsoen en vormt een toegangspoort naar dit nieuwe park.

Log in en vertel wat jij vindt van dit kunstwerk, en de uitgangspunten ervoor. Die zijn mede op basis van wensen van inwoners opgesteld:

- Een fiets- en voetgangerstunnel tussen de Oosterpoort en de Herewegbuurt
- In het Oude Winschoterdiep blijft water
- Er komt veel groen
- Er komt kunst
- Verwijzingen naar de geschiedenis
- Een plek voor ontmoeting en verblijf
- Zo mogelijk ook een podium
- Verbinding met het water van het Oude Winschoterdiep
- Ruimte voor sport en bewegen
- Poorten aan de randen van het Zuiderplantsoen
- Een uitkijkpunt op de zuidelijke ringweg

Ook andere opmerkingen en suggesties zijn welkom. [Lees meer over hoe jouw mening meetelt.](#)

De mening die je deelt en je accountgegevens zijn niet zichtbaar voor anderen.

Formulier:

1. Wat vind je van de uitgangspunten hierboven?
2. Wat vind je van het ontwerp voor het Geheugenpaviljoen?
3. Past het ontwerp van het Geheugenpaviljoen bij deze uitgangspunten?
4. Heb je andere opmerkingen of suggesties voor kunst in het Zuiderplantsoen?
5. Heb je andere wensen of opmerkingen?
6. Postcode
**Vul je postcode in zonder spaties bijvoorbeeld: 9999AA*
7. Wat is je leeftijd?
 - Jonger dan 19 jaar
 - Tussen 19 en 25 jaar

- Tussen 26 en 45 jaar
- Tussen 46 en 65 jaar
- Ouder dan 65 jaar

8. Verder meedenken?

9. Wil je verder meedenken over de inrichting van deze plek? Zet een vinkje, dan nodigen we je uit voor een gesprek.

☐ Ik wil graag verder meedenken

Bijlage 3 Volledige tekst reacties op stemvan.groningen.nl

4 Verslag van gesprek met direct omwonenden

Bij zo'n 100 adressen met zicht op het Geheugenpaviljoen zijn uitnodigingsbrieven bezorgd voor het gesprek over het Geheugenpaviljoen op vrijdagmiddag 24 januari. Het betrof woningen en woonschepen met vanuit de woning of het erf van de woning zicht op het hoofdgedeelte van het beoogde kunstwerk, in het verlengde van het Winschoterdiep. Bewoners van alle adressen aan de Meeuwerderbaan en de HL Wichersstraat zijn uitgenodigd, en de bewoners van het Winschoterdiep tussen de Meeuwerderbaan en de Verlengde Frederikstraat. Ook bewoners van adressen aan het Verlengde Winschoterdiep zijn uitgenodigd.

Bewoners van 10 van deze 100 adressen waren aanwezig bij het gesprek. Daarnaast waren vier andere buurtbewoners aanwezig. Zij woonden iets verder van het park en het geplande kunstwerk, maar wilden toch graag bij het gesprek aanwezig zijn.

Drie medewerkers van de gemeente, twee van Kunstpunt, een ontwerper van Studio L A en de ontwerper van het Zuiderplantsoen waren bij het gesprek aanwezig om vragen te beantwoorden en zaken toe te lichten. Het gesprek stond leiding van een onafhankelijke externe gespreksleider. Van het gesprek is een verslag gemaakt, mede op basis van een geluidsopname. In het verslag zijn op verzoek van de aanwezige inwoners alleen voornamen opgenomen. Het verslag is bij deze rapportage gevoegd als bijlage.

De eerste opmerking in het verslag betrof het aantal genodigden. Een inwoners van een zijstraat van de Meeuwerderbaan vond dat zij ook had moeten worden uitgenodigd, omdat zij als zij voor haar huis staat uitkijkt op een deel van het Geheugenpaviljoen: een deel van een kolom van de oude weg.

Enkele bewoners gingen verder in op de participatie rond het kunstwerk en het ontwerp van het Zuiderplantsoen in het algemeen. Die vonden zij onvoldoende. Eén van het stelde voor het karkas van het Geheugenpaviljoen nog een jaar te laten staan en die tijd te benutten om met Studio L A in gesprek te gaan over aanpassing van hun ontwerp. Hij sprak zijn waardering uit voor het werk van de kunstenaars én van de inwoners die hiertegen protesteren. In overleg zou het ontwerp naar zijn mening veel beter kunnen worden.

De stedenbouwkundige van de gemeente en de ontwerper van het Zuiderplantsoen lichtten toe dat de opdrachtgever voor het ontwerp van het gehele project Aanpak Ring Zuid een programma van eisen ("vraagspecificatie") heeft opgesteld. Daar moest de aannemer zich aan houden, want het programma van eisen is contractueel vastgesteld. Door discussie tussen opdrachtgever en aannemer trad vertraging op bij de uitwerking van dit programma van eisen en waren er weinig mogelijkheden er over in gesprek te gaan met inwoners.

Een omwonende vroeg om het programma van eisen voor het ontwerp van het Zuiderplantsoen te delen met inwoners. De gemeente zegde toe te onderzoeken of deze documenten openbaar zijn. Als dat zo is deelt de gemeente zich met de deelnemers aan het gesprek.

Weer een andere inwoner vroeg om de lijst van ideeën die het Buurtoverleg zou hebben opgehaald op de Jaarmarkt Oosterpoort van 2016. De gemeente zegde toe te onderzoeken of ze die lijst kan vinden. Ze verwijst voor een samenvatting van de lijst naar de website www.aanpakringzuid.nl. De lijst is verwerkt in verslagen van het platform Zuiderplantsoen in 2016/2017.

Een aanwezige had moeite met de rode kleur van het kunstwerk en kreeg bijval van een andere inwoner.

Op een vraag van de gespreksleider gaf geen van de aanwezige inwoners aan het ontwerp voor het Geheugenpaviljoen mooi te vinden. Enkelen van hen gaven aan niet te willen worden herinnerd aan de bovengrondse ringweg.

Inwoner 5.1.2e was niet aanwezig op de bijeenkomst. Een van de andere inwoners las namens haar een verklaring voor. De verklaring van 5.1.2e is in zijn geheel opgenomen in het verslag.

Bijlage 5: Samenvatting gesprek Platform GRAS

Op verzoek van de gemeente organiseerde Platform GRAS op 22 januari 2025 een gesprek tussen vier professionals op het gebied van architectuur, stedenbouw en kunst. De deelnemers waren

5.1.2e (Stichting Kunstpunt Groningen, opdrachtgever voor het Geheugenpaviljoen), 5.1.2e Mačkić

(beeldend kunstenaar en architect Studio L A, ontwerper van het Geheugenpaviljoen), 5.1.2e (directeur Kunstenlab Deventer en IJsselbiënnale) en 5.1.2e (stadsbouwmeester gemeente Groningen). Het gesprek was toegankelijk voor publiek, maar bezoekers konden er niet aan deelnemen. Van het gesprek is een podcast gemaakt. Die is te beluisteren op de [website van platform GRAS](#). Hieronder een korte samenvatting.

5.1.2e legde uit dat het toenmalige CBK in 2017 kunstcommissie heeft samengesteld, waarin de toenmalige voorzitter van het Buurtoverleg Oosterpoort een actieve rol speelde. Die had het CBK zelf benaderd met het idee voor kunst in het Zuiderplantsoen. De kunstcommissie heeft de kunstopdracht geformuleerd en begin 2018 Studio L A geselecteerd uit een lijst van mogelijke kandidaten voor de opdracht. In de kunstcommissie zat naast de voorzitter van het Buurtoverleg nog een buurtbewoner die actief was in het Buurtoverleg Oosterpoort en een bewoner van de Herewegbuurt.

5.1.2e gaf aan nog nooit te hebben meegemaakt dat een kunstopdracht zo lang (nu bijna 8 jaar) duurt. Ze heeft hier voor zichzelf een les uit getrokken: Kunstpunt had vaker en eerder moeten vertellen wat de kunstopdracht inhield, en welke invloed inwoners daarbij hebben. Met de kennis van nu kan ze zich ook voorstellen in een vergelijkbare situatie voor zo'n groot gebied als het Zuiderplantsoen in de toekomst voor deelgebieden/deelonderwerpen aparte kunstcommissies samen te stellen. Nu was er één kunstcommissie voor het gehele Zuiderplantsoen.

5.1.2e Mačkić: merkte desgevraagd op dat het Geheugenpaviljoen wel verwijst naar het verleden, maar geen monument is. De werkwijze van Studio L A is te onderzoeken wat de geschiedenis is van een plek en die geschiedenis te gebruiken bij het ontwerp voor een kunstwerk. Studio L A probeert altijd om inwoners of gebruikers te betrekken bij haar werk. Dat was hier ook de bedoeling, maar dat is door de vertraging die optrad en door corona maar beperkt gebeurd. Ze merkt op: "Als niemand het eens is met ons plan, dan moet het er niet komen. Maar we vinden wel dat mensen de juiste informatie moeten hebben en op basis daarvan hun mening kunnen geven. Dat is in dit geval een beetje misgegaan. Niet iedereen had de juiste informatie. Nu wel: de juiste beelden, en een uitleg hoe het proces is gegaan."

5.1.2e De suggestie wordt nu gewekt dat er alleen tegenstanders zijn van het Geheugenpaviljoen. Maar wij horen ook andere geluiden, al zijn de tegenstanders veel actiever op sociale media. En er is een heel grote groep die er neutraal in zit. Hoe ga je daarmee om?

5.1.2e zegt met 25 jaar ervaring met kunst in de openbare ruimte nog nooit te hebben meegemaakt wat hier in Groningen gebeurt rond dit kunstwerk. Het valt haar op dat veel mensen hun mening geven, zonder met elkaar in gesprek te gaan.

Ze merkt op zelf onderscheid te maken tussen onze opdrachten in de openbare ruimte en in wat zij noemt "collectieve ruimte". Waarbij het bij collectieve ruimte gaat om ruimte die wel openbaar is, maar zo dicht bij woningen dat het voor omwonenden voelt als eigen ruimte. In zo'n geval moet je anders omgaan met inwoners, stelt zij. En dat is niet gebeurd, door de geschetste omstandigheden. Door de vertraging die optrad kon voor de kunstopdracht niet het normale proces worden doorlopen.

Vindt het GP een sterk ontwerp. Vergelijkt het met een kunstwerk in het Waterloopbos bij Marknesse (Noordoostpolder), waar een model van een waterstaatkundig bouwwerk een geheel andere functie en invulling heeft gekregen.

Vindt dat het GP wel dicht op woningen staat. Kan zich voorstellen dat bewoners daar een mening over hebben. Aan de andere kant stelt zij: je kunt nooit iedereen tevreden stellen. Vindt het bijzonder dat de politiek heeft besloten een heel participatieproces opnieuw te doen. Dat gaat ver, omdat nu alle mogelijke uitkomsten denkbaar zijn. Ook dat er geen kunst komt, of andere kunst, bijvoorbeeld van een Groningse kunstenaar. Daarmee wordt het maken van kunst een democratisch proces. In de kunst moet je weg blijven van democratische processen. Dan komt er niets goeds uit. Je kunt een kunstwerk pas waarderen als het er is. Dat betekent niet dat je niet moet luisteren naar wat mensen vinden. Maar je moet oppassen dat er niet een gevoel ontstaat van “de meeste stemmen gelden.”

5.1.2e Mačkić: Toen wij begonnen kwam dat voort uit een behoefte aan kunst, en uit uitgangspunten die daarvoor waren opgesteld. Daar zijn wij vanuit gegaan. Ik vind het lastig dat die behoefte aan kunst nu ook ter discussie wordt gesteld.

5.1.2e Conijn vindt het goed is dat er een kunstcommissie is samengesteld die wensen heeft verzameld waaraan het kunstwerk moet voldoen.

5.1.2e stelt dat de aandacht voor het Geheugenpaviljoen ‘er mag zijn.’ Het proces er omheen ook, vindt hij. Maar hij hoopt wel dat het Geheugenpaviljoen er komt.

Desgevraagd gaat hij in op de rol van de stadsbouwmeester. Die heeft zorg voor hij noemt de “hygiëne van het moment”. Voorbeeld: toen de waterleiding kwam zorgde de SB ervoor dat er goede watertorens werden gebouwd. En toen het onderwijs groeide dat er goede schoolgebouwen kwamen. Noemt de voorbeeld Müllock Houwer en Siebe Jan Bouma. Wij bemoeien ons nu met andere projecten en vraagstukken, zoals de klimaatverandering.

5.1.2e doe dit samen met Michel Vandriesschen, die landschapsarchitect is. Kenmerkend voor dit moment is dat de stadsbouwmeesters zich sterk maken voor inrichting van de openbare ruimte met veel meer ruimte voor groen.

5.1.2e: Nederland heeft een lange geschiedenis van participatie, al sinds de jaren 60 en 70. Je doet het goed als je duidelijk aangeeft waar het om gaat in de participatie. Het gaat niet om weerstand wegnemen of een democratisch vinkje halen, of polsen wat mensen vinden van je ideeën. Waar het om gaat is dat je kennis van mensen over hun omgeving meeneemt in een goed plan.

Dat doen we bijvoorbeeld met een omgevingsplan. In de omgevingswet is het nu wettelijk vereist om aan participatie te doen. In de loop van decennia zijn er veel ongelukken gebeurd met plannen. Daarom heeft de politiek nu wettelijke verplichtingen vastgelegd. Maar dat is te ver doorgeschoten. En ook de manier waarop mensen reageren is doorgeschoten in termen van fatsoen. Het is soms bij de beesten af, stelt hij.

Het kan zijn dat mensen last hebben van uitzicht op het beton van dit kunstwerk. De vraag is hoe zwaar dat moet meewegen in het besluit zo’n kunstwerk wel of niet te laten doorgaan. **5.1.2e**

5.1.2e doet een oproep om met fatsoen met elkaar om te gaan.

Hoe zou het dan wel moeten?

5.1.2e: Het bestuur neemt de beslissing. Het gaat daarna om de vraag hoeveel ruimte er nog is voor verandering of beïnvloeding.

Zonder een schuldige te willen aanwijzen: het GP is onderdeel van een heel groot project. De aandacht ging uit de Ring Zuid. Daarbij is veel gebeurd zoals we weten. En daarbij ging de aandacht niet uit naar dit kunstwerk. Dat had wel moeten, maar Kunstpunt heeft z'n rol niet kunnen vervullen. KP had mandaat moeten hebben, maar dat heeft het niet kunnen invullen.

Participatie is niet de heilige graal in het democratische proces. We hebben een bestuur, met een college en een Raad en dat bestuur neemt beslissingen. Dat is hier ook zo gegaan. Dat er kunst in het project is opgenomen is een dikke plus. Maar dat het bezwaar uiteindelijk terugkomt bij het college is zorgwekkend.

5.1.2e : Er mag af en toe best iets worden gemaakt dat choqueert.

Als er buiten die ruimte bezwaren leven zijn daar andere wegen voor.

Verwijst naar boekje van Nanke Verloo, Struikelen over participatie.

Naschrift: in de podcast heeft 5.1.2e het per abuis over Nanke Anlo.

Ban 5.1.2e vindt de waarde van online raadpleging heel beperkt. "Live" ontmoetingen werken beter. Dat zullen we ook doen met de nieuwe omgevingsvisie. Waarbij de opdracht is om duidelijk aan te geven wat de kaders zijn: de uitgangspunten.

Conclusie: het gesprek met de vier professionals levert een beter begrip op van de gang van zaken rond de totstandkoming van het ontwerp voor het Geheugenpaviljoen. Het biedt echter weinig houvast voor de besluitvorming erover. Behalve misschien de opmerking van 5.1.2e Conijn dat ze in 25 jaar nog nooit zo'n proces van participatie rond een kunstwerk heeft meegemaakt. En de stelling van 5.1.2e dat het ontwerpen van kunst geen deel moet uitmaken van democratische besluitvorming.